

100-jarige doe-het-zelfzaak en meer

Andros

Op de stoep een oeroude mengmachine voor verf. Weer of geen weer, dag en nacht. Is immers ontlaar dus stelen is niet mogelijk. Boven de deur het bord 'Χρώματα-είδη κιγκαλερίας-οικοδομικά υλικά Αντώνιος Αμωράτης'¹. En eenmaal over de drempel, waan je je in vroegere tijden. De laatste 100 jaar is niks veranderd. Behalve het assortiment dan. En o ja, de computergestuurde verfmenger die bijna onzichtbaar in het achterkamertje is verstopt. 'Je kunt niet zonder in onze tijd,' zegt Dorina, dochter van Andonios en eigenaresse van de zaak.

De Panayía Thalassini in Andros

Ook na overname bleven de originele uitstraling, inrichting en sfeer van de zaak behouden

PAVLOS EMMANOULIDIS | FOTO'S AUTEUR | KAARTWERK: UVA-KAARTENMAKERS

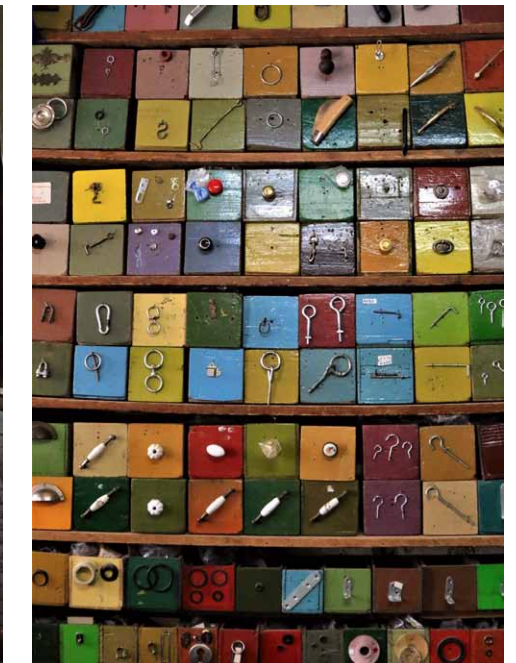
Haar vader was de vierde of vijfde eigenaar van de winkel, die rond 1900 (volgens sommigen eerder) zijn deuren opende. Met alles wat je nodig had om een huis te bouwen, te verbouwen en te onderhouden. Bouwmaterialen, gereedschap, verf, kalk, kwasten... Toen hij in 2012 overleed, was er geen opvolger en de zaak dreigde te sluiten. Hoe is het eigenlijk gekomen dat Dorina er nu de scepter zwaait? 'Na de dood van onze vader,' zegt ze, 'kwamen mijn zuster Christiana

en ik op Andros om de formaliteiten te regelen. Een maandje zou genoeg zijn, dachten we. We zaten in de winkel waar het een komen en gaan van mensen was. Iedereen kende onze vader en kwam even langs om steun te betuigen, een praatje te maken en vaak bij die gelegenheid dit ene deukrukje of potje verf dat men allang nodig had te kopen. Sluipend groeide bij ons het besef: de zaak sluiten, dat konden we niet maken! Een monument sluit je immers niet zomaar. Dit besef

kwam geleidelijk als een vanzelfsprekendheid.' Christiana was docente Griekse taal en literatuur op een middelbare school en kon moeilijk haar baan zomaar opzeggen. Zeker in deze barre tijden van economische crisis. Dorina had bedrijfskunde gestudeerd en werkte als freelance adviseur en manager certificering in verschillende bedrijven in Athene, waar zij met haar gezin woonde. Aan haar viel het lot toe en daar zat ze dus een overwegend 'mannen-business' te runnen. 'Ik wist het verschil tussen verf, menie en grondverf niet eens. Om van de verschillende

Dorina in het oude kantoor van ijzerwarenwinkel Amoratis: 'Een monument sluit je niet zomaar!'

soorten schroeven, spijkers en dergelijke maar te zwijgen,' zegt ze nu lachend.

Misschien beschikte haar vader niet over een *hightech* verfmenger maar hij maakte op het oog en gevoel perfecte mengsels qua kleur en duurzaamheid, een echte vakman. Als zakenman deed hij zaken op de ouderwetse manier. Vertrouwen, trouw en vriendschap waren de sleutelwoorden. Handjeklap woog veel zwaarder dan een gedetailleerd contract. Maar hij had ook een overzichtelijk en sluitend administratief systeem, een welkome steun voor Dorina, die zo haar weg makkelijk kon vinden. Ze hoefde haar zakelijke kennis en ervaring alleen te gebruiken om het systeem te moderniseren. De logistiek onder de loep nemen, de administratie digitaliseren, de leveranciers kritisch beoordelen, het assortiment aanpassen en aanvullen aan de behoeftes van nu. Dit alles subtiel en achter de schermen. De originele uitstraling, inrichting en sfeer van de zaak bleven behouden. Onder het oorspronkelijke plafond van dennensammen ('ze zeggen dat als je ze op het juiste moment kapt, ze levenslang meegaan') een bontkleurige ladecast voor schroefjes, moertjes en

¹ Verf, bouwmaterialen en toebehoren. Είδη κιγκαλερίας zijn alles wat je nodig hebt om te (ver) bouwen: buizen, schroeven, spijkers... Het woord komt van het Franse *quincaillerie*.

² Themis, E. Mouskoundis sons, Athens is de merknaam en fabrikant. Een slim gekozen naam voor weegschalen: Θέμις is Vrouwe Justitia, de geblinddoekte, eerlijke weegster.

haakjes, op de toonbank de ouderwetse weegschaal met gewichten merk Themis², houten bakken met bulkspijkers van allerlei dikte en grootte, dozen en doosjes met inhoud, verblikken...

Naast de oude houten voordeur het kantoor. Daar zat haar vader, daar zit ook Dorina nu de boel te regelen. Het enige verschil met toen: de computer. En na sluitingstijd worden de ouderwetse houten luiken aan de ramen en de deur gehangen. Eerder als helder signaal dat de zaak dicht is dan uit angst voor diefstal.

De deftige dame van de Egeïsche Zee

De winkel ligt aan de winkelstraat van Chora, de hoofdstad van Andros. Een passerende plek zou je nauwelijks kunnen bedenken. Geplaveid met marmer, aan beide kanten mooie, neoklassieke herenhuisen en tal van winkeltjes, restaurants en cafés. Een straat met de functie van een *agorá*. Waar iedereen iedereen tegenkomt en een praatje maakt. En waar de traditie en het kosmopolitisme hand in hand gaan.

H αρχόντισσα του Αιγαίου, de deftige dame van de Egeïsche zee, luidt de bijnaam van Andros, de noordelijkste der Cycladen, op een kleine twee uur vaarafstand van Rafina, even buiten Athene.

De stichter en naamgever, de mythologische Andros, was kleinzoon van niet minder dan de god Apollo en nakomeling van Diónysos van moederskant. In de loop van zijn geschiedenis volgde Andros het lot van de overige Egeïsche eilanden. In de oudheid de ene keer aan de kant van de Atheners, dan weer van de Spartanen, dan weer

onder de Macedoniërs van Alexander de Grote, vervolgens de Romeinen en dan de Byzantijnen. In de middeleeuwen eigendom van Venetië, dé zeemacht in de Middellandse Zee. Medio 16e eeuw werd het eiland veroverd door de Ottomanen die echter een mild bewind voerden dat de economische groei stimuleerde. Andros was bekend om zijn zijdeproductie en scheepvaart. In 1821 riep Theófilos Kaíris, een van de belangrijkste Griekse verlichtingsdenkers en politici, de opstand tegen de Ottomanen uit.

De vrijheid kwam voor Andros in 1826.

Maritiem volk

Het water staat centraal in de geschiedenis van Andros. Zoet of zout. Het eiland is waterrijk en groen. Υδρούσα (waterig) en Λασία (plantenrijk) waren twee van zijn oudere namen. Het mineraalwater Σάριζα uit de gelijknamige bron kun je in flessen overal in Griekenland kopen. Maar vooral de zee is sterk verbonden met het leven van de Andrioten. Al in de 18^e eeuw hadden ze een behoorlijke vloot en de mannen bekleedden alle rangen in de maritieme hiërarchie. Matrozen, kapiteins en vermogende reders.

Toen stoom de wind ging vervangen, is de vloot snel gemoderniseerd. In het interbellum had Andros de een na grootste handelsvloot na Pireás, de hoofdhaven van Griekenland. Het is hier vermeldenswaard dat de eerste Griekenland-Amerika lijn begin 20^e eeuw is gestart door de Andriotische reder Dimitrios Moraitis.

De Tweede Wereldoorlog eiste zijn tol. De vloot

Cine Avlí, een van de openluchtbioscopen

Drie generaties bij 'Stamatis since 1965'

was bijna volledig verwoest maar de machtige redersfamilies zoals Goulandrís en Embirikos wisten snel de schade te herstellen. Vooral de koop (met staatsleningen) van de Amerikaanse *liberty's* (vrachtschepen, *red.*), de afdankertjes van de Tweede WO, bleek een succesvolle zet.

Behalve welvaart bracht dit ook een verfijnd kosmopolitisme, dat meer dan elders de Europese invloeden omarmde, zonder echter de lokale tradities te vergeten. Dat zien we bijvoorbeeld in de architectuur: naast de bekende Cycladische kubussen ook neoklassieke herenhuizen (vele waren door Duitse bombardementen verwoest maar zijn intussen weer hersteld)³.

Andreas Embirikos, schrijver, dichter en psycholoog, kwam in Parijs in aanraking met het surrealisme en was degene die de psychoanalyse in Griekenland introduceerde en de avant-gardistische beeldhouwer Michalis Tombros gebruikte vaak thema's van zijn eiland.

De redersfamilies zijn nog steeds de ongekroonde koningen van het eiland. Goulandrís, Embirikos, Polemis, Stefanou om maar een paar namen te noemen. Ze hebben veel gedaan en ze doen nog steeds veel voor hun eiland. Waar je ook kijkt zie je gedenksteden met een naam, voorafgaand door *δωρεά* ..., geschenken door ... Of dit nu een fontein, een plein, een school, een bejaardentehuis, een kerk of een culturele activiteit is.

³ De film 'Mikrá Angliá' (Klein Engeland) van Pandelís Voúlgaris in 2013 volledig op Andros gefilmd, is een voortreffelijke afspiegeling van het leven op Andros in de jaren 30-50.

Liefde voor hun eiland, gecombineerd met het ijdele streven je naam zo vaak gegraveerd te zien.

De kroon spant het museum van moderne kunst van Vasilis en Eliza Goulandrís maar ook de overige musea zijn een bezoek meer dan waard: het maritieme, het archeologische, de historische bibliotheek met de zeldzame boeken die Theófilos Kaírís heeft nagelaten en het museum van de Cycladische olijf in het dorp Ano Pitrofós. Trouwens, Ano Pitrofós, zoals ook meerdere andere dorpen op het eiland, is vanuit Chora via een van de vele, uitstekend onderhouden en gemerkte wandelpaden te bereiken.

En een rijk sociaal en cultureel leven compleet de identiteit en persoonlijkheid van het eiland. De muziekvereniging MOY.Σ.Α. (slimme afkorting van ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ Άνδρου die naar μούσα, muze verwijst) met een zeer actief koor, de zeilclub, het openlucht amfitheater met vele voorstellingen, de openluchtbioscopen (in Chora heb ik er 2 geteld) is maar een willekeurige en zeker niet complete opsomming.

Een restaurant van drie generaties

Tijden veranderen. Voor de jongere generatie is het zeemansleven van lange maanden ver van huis niet meer in trek. Ze willen studeren, een betere baan met meer aanzien krijgen. Zo trekken de meesten massaal naar de grote stad of het buitenland. Maar sommigen kiezen juist voor de tegenovergestelde richting. Terug naar hun eiland en daar iets beginnen. Vooral in het toerisme, dat een steeds prominenter rol is gaan spelen in de lokale economie en het leven.

In Batsí, het meest 'toeristische' dorp van Andros, in een straatje boven de promenade, ligt het restaurant Stamatis. 'Stamatis since 1965' staat op het bord. Binnen, boven de keukendeur, hangt ingelijst het koksdiploma (behaald in oktober 1958) van de stichter Stamatis Thomás. En hoe kon het ook anders: voor scheepskok. Stamatis en zijn vrouw runden de zaak tot hun dood in 2004. Toen viel de beurt aan hun zoon Yannis en zijn vrouw Kalí, die nog onvermoeid elke dag aan het werk zijn. En sinds kort heeft hun zoon Stamatis het team versterkt als chef-kok. Zijn koksdiploma (behaald in oktober 2015) hangt ingelijst onder dat van zijn opa.

Het is niet de gewoonte van Lychnari om verkapte reclame voor welke zaak dan ook te maken. Maar het is de moeite waard, eenmaal in Batsí, toch even langs 'Stamatis since 1965' te gaan. Al is het maar om de prachtige oude foto's aan de wanden te bewonderen. En mocht je ook willen eten dan kun je traditionele gerechten uit de Cycladische eilandkeuken proeven. Ook in de winter. Met ingrediënten die voor 70% uit Andros komen.

Nog een alledaags bewijs dat traditie, continuïteit en kosmopolitisme elkaar hier, op Andros, aanvullen. 🍷

Websites over Andros

Algemene informatie: www.andros.gr/en/
 Museum moderne kunst: www.moca-andros.gr/en/
 Olijfmuseum: www.musioelias.gr/en/node/25
 Wandelen op Andros: bit.ly/wandelenopandros
 Thema's uit verleden en heden van Andros: www.andrionxronoi.gr/ (alleen Grieks)